

Гендерні якості чоловіків в уявленні дівчат юнацького віку з неповних батьківських сімей.

Анатоція. В статті представлені результати експериментального дослідження гендерних особливостей чоловіків, якими їх бачать дівчата періоду зрілої юності, котрі зростали і виховувались в неповних батьківських (материнських) сім'ях. Проаналізовано специфіку ставлення до чоловіків у дівчат з неповної родини. Акцентовано увагу на розподілі маскулінних, фемінних та андрогінних якостей чоловіків в уявленнях респондентів із неповних та повних сімей. Аналіз результатів дослідження дав можливість частково наблизитись до причин формування уявлень про сукупність властивостей та особливостей, що об'єктивно притаманні чоловікам з огляду дівчат які виховувались в сім'ях без батька.

Ключові слова: неповна батьківська сім'я, зрілий юнацький вік, гендер, гендерні якості (маскулінність, фемінінність, андрогінність).

Я.А.Гапочка. Гендерные качества мужчин в представлении девушек юношеского возраста из неполных родительских семей.

Анатоция. В статье представлены результаты экспериментального исследования гендерных особенностей мужчин, какими их видят девушки периода зрелой юности, которые росли и воспитывались в неполных родительских (материнских) семьях. Проанализирована специфика отношения к мужчинам у девушек с неполной семьи. Акцентируется внимание на распределении маскулинных, фемининных и андрогинных качеств мужчин в представлениях респондентов из неполных и полных семей. Анализ результатов исследования позволил частично приблизиться к причинам формирования представлений о совокупности свойств и особенностей, которые объективно присущие мужчинам в представлении девушек, которые воспитывались в семьях без отца.

Ключивые слова: неполная родительская семья, зрелый юношеский возраст, гендер, гендерные качества (маскулинность, фемининность, андрогинность).

Y.O.Hapocka. Characteristic features of the male gender from the perspective of girls of mature youth from incomplete parent families.

Abstract. The article presents the results of an experimental study of gender characteristics of men, how girls, who grew up and were brought up in incomplete paternal (maternal) families, consider them in the period of mature youth. The specificity of the attitude of girls from an incomplete family towards men is established. Attention is focused on classification of masculine, feminine and androgynous qualities of men in the views of respondents from incomplete

and complete families. Analysis of the results of the study enabled to partially approach to the reasons for the formation of ideas about the amount of properties and characteristics objectively typical for men in their views on girls who were brought up in families without a father.

Key words: incomplete family, mature youth age, gender, gender qualities (masculinity, femininity, androgyny).

Постановка проблеми. Посилення економічної й політичної кризи, подальше розшарування суспільства продовжує створювати умови для порушення первинного та основного осередку суспільства – сім'ї. У внутрішньо-сімейному спілкуванні частішають кризи, зростає незадоволеність шлюбом, змінюється стиль взаємодії між батьками і дітьми. Дані аспекти впливають на сталість шлюбу. В умовах сучасної дійсності неповна сім'я в більшості випадків складається із матері та дитини (або кількох дітей), тобто є по суті материнською. Виховання дітей у такій сім'ї має ряд особливостей, які безпосередньо впливають на характер психологічного та особистісного розвитку дитини, зокрема дівчинки [4]. Ідея, сформульована Л.С. Виготським, про соціальну ситуацію розвитку як «вихідний момент» для всіх динамічних змін, що відбуваються у розвитку особистості, залишається актуальною у даний час. Взаємодія зі «значущими іншими» і, перш за все, з батьками, а також інтеріоризація процесів спілкування є найважливішими факторами розвитку особистості. Починаючи з раннього дитинства, закладаються стереотипи чуттєво-емоційного сприйняття близьких людей. Через своє чуттєво-емоційне ставлення до батька закладається готовність сприйняття чоловіка, зокрема, як майбутнього чоловіка [1]. З цього боку, безумовно, відсутність у дівчини батька накладає певні труднощі на спілкування з протилежною статтю, можливості давати адекватні та принципові оцінки, призводить до порушення загального образу чоловіків (від знецінення до ідеалізації) [2 с. 167].

Становлення особистості у сфері інтимно-особистісних взаємин особливо інтенсивно відбувається в зрілому юнацькому віці - 18-20 років (праці Е. Еріксона, Е. Шпрангера, І. Кона), який знаменує перехід до самостійного життя, інтенсивний розвиток самосвідомості, визначення моральних цінностей і реалізації життєвих планів, зокрема пошуку партнера, який повинен відповідати сформованим з дитинства уявленням та бажаним вимогам мужності та жіночності. У дівчат юнацького віку, за рахунок браку індивідуального досвіду відносин з чоловіками, мати й батько є вихідними зразками чоловічої та жіночої поведінки в міжособистісному спілкуванні. З досліджень А. Адлера, Е. Берна, Р. В. Овчарової, Н. Пезешкіана, З. Фрейда випливає, що суб'єктивні образи

батьків чинять найбільший вплив на установки щодо шлюбу, розподіл сімейних обов'язків, сприйняття особистістю себе та інших, на формування тих чи інших рис характеру, а також уявлень про те, яким повин бути партнер і якими якостями, зокрема гендерними, він повинен володіти. Під гендерними якостями ми розуміємо маскуліність/фемініність як сукупність поведінкових і психічних рис, властивостей та особливостей, що об'єктивно притаманні чоловікам/жінкам на відміну від жінок/чоловіків та андрогінним як поєднання традиційно жіночих, так і традиційно чоловічих якостей [9].

Таким чином, актуальність цієї проблеми аргументується тим, що вона, при всій її важливості, залишається практично не вивченою в тому, що стосується питання впливу виховання дівчат у неповній батьківській сім'ї на формування їх ставлення до осіб протилежної статі, і тим самим, на їхні майбутні взаємини із чоловіком. З іншого боку, вивчення цієї проблеми дозволяє наблизитися до більш повного розуміння проблем, що виникають у стосунках між жінкою та чоловіком – як у сім'ї, так і за її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях спостерігається прагнення виявити особливості уявлень про сім'ю та еталони майбутнього чоловіка у різні вікові періоди (М.В. Захарова, В.Є. Каган, Н.В. Ляхович, І.Г. Станіславська, Н.Ф. Федотова, О.В. Шишкіна). Проблему розвитку статевої ідентичності вивчали: Ю.Е. Альошина, В.О. Васютинський, А.С. Волович, Т.С. Гурлева, І.В. Романова, В.Г. Романової Т.Л. Бессонова, М.Й. Боришевський, О.Л. Кононко, Г.С. Костюк, О.Г. Сухоленова. Питання розвитку психологічної статі відображені у працях В.В. Авраменкової, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді, А.А. Палія, Т.І. Юферової.

Найбільш дотичними до нашого дослідження можуть стати наукові пошуки К.Р. Маннапової, яка підкреслює, що у дітей із неповних батьківських сімей частіше виникають нервові та психічні розлади та порушення поведінки, спостерігається безліч труднощів психологічного характеру, серед яких, окрім невпевненості та тривожності, є ще й порушення статевої ідентифікації [6]. Погляди і висновки інших авторів, зокрема за даними О.О. Смірної і В.С. Собкіна про те, що дітям з неповних сімей бракує упевненості в собі і рішучості в діях; здібності легко встановлювати контакти і тривало підтримувати їх на взаємоприйнятному рівні; гнучкості і невимушеності в стосунках [8].

Результати дослідження Н.С.Пелих, Н.І.Левус присвячені вивченню особливостей впливу неповної сім'ї на формування гендерних характеристик підлітка вказують на те, що адекватність процесу статево-рольової ідентифікації залежить від складу родини, а відмінності в

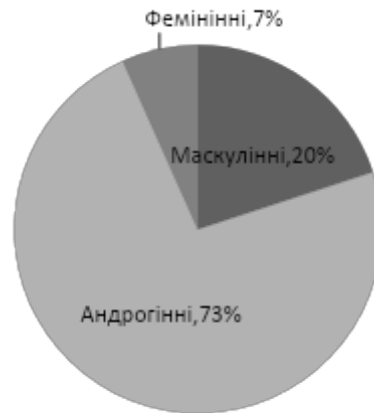
типах сімейного виховання провокують виявлення та укорінення як суто фемінінних, так і суто маскулінних рис особистості підлітка [7].

Т.В. Говорун і О.М. Кікінеджі, вивчаючи гендерні ролі як соціальні норми, зазначали, що вони визначають функції, обов'язки чоловіків і жінок у сім'ї та суспільстві, розкривають питання соціального конструювання гендеру у молодіжному середовищі [3]. У дослідженнях. Т.В. Андрєєвої [2], С.В. Ковальнової [5] підкреслено важливість формування адекватних шлюбно-сімейних уявлень юнаків та дівчат в парадигмі сімейного виховання.

Мета статті. Емпірично дослідити відмінності в уявленнях про гендерні якості чоловіків у дівчат зрілого юнацького віку з повних та неповних батьківських (материнських) сімей.

Методика та процедура дослідження. Обраний опитувальник «Маскулінність-Фемінінність» С. Бем було застосовано у формі експертного рейтингу. Ми спиралися на думку про те, що узагальнене уявлення про чоловіків, їх якості, риси, особливості поведінки є у кожної дівчини, що було сформовано в результаті безпосередньої взаємодії дівчини з чоловіками, в результаті інтеріоризації уявлень про це інших жінок, які оточували чи мали вплив на розвиток особистості наших досліджуваних. На нашу думку, при такому використанні методики у нашому дослідженні ми зможемо виявити уявлення дівчат, які виховувались в неповних батьківських сім'ях, про найбільш типово властиві, з їх точки зору, сучасним чоловікам гендерні якості. Звісно, ми враховуємо, що дівчата, відповідаючи на питання даної методики, можуть проектувати, але ж саме це і буде безпосередньо обумовлювати їх ставлення до чоловіків. У нашому дослідженні взяли участь 30 студенток Криворізького державного педагогічного університету які вихо-вувались в неповних батьківських сім'ях. Вік респондентів, 18-20 років (зріла юність). Також, у ролі контрольної групи, у дослідженні взяли участь 25 студенток того ж закладу освіти, які виховувалися у повних батьківських сім'ях.

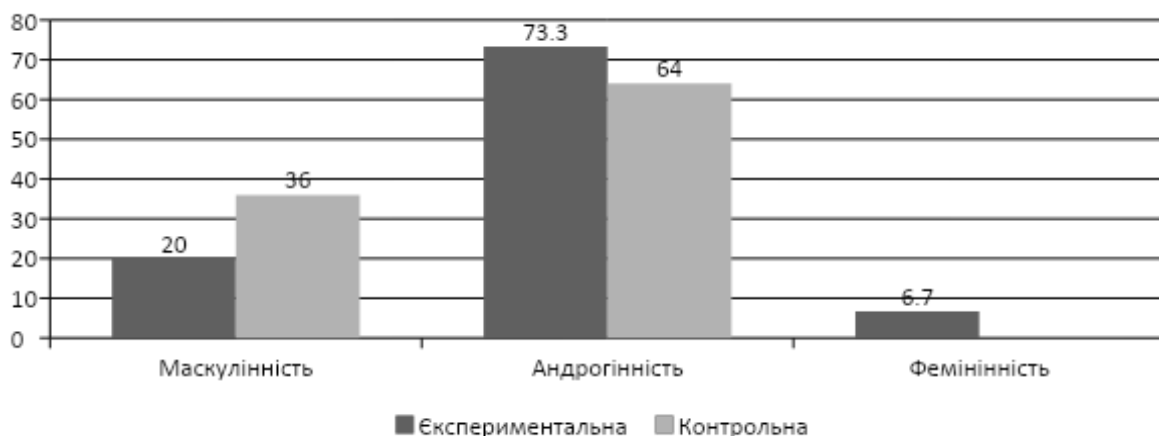
За модифікованою методикою С. Бем були отримані наступні результати: 20% респондентів із експериментальної групи бачать сучасних чоловіків маскулінними, 73,3% - андрогінними, 6,7% - фімінінними (див. Рис. 1).

Рис. 1. Результати дослідження за модифікованою методикою С.Бем

Таким чином ми бачимо, що 73,3% респондентів з експериментальної групи бачать сучасних чоловіків андрогінними, тобто такими, що мають як традиційно жіночі, так і традиційно чоловічі якості. Маскулінними, тобто такими, що мають переважно традиційно чоловічі якості, сучасних чоловіків бачать лише 20% опитаних респондентів з експериментальної групи. Фемінінними ж сучасних чоловіків бачать 6,7%. Все це говорить, що молоді жінки, що виховувалися у неповних сім'ях здебільшого бачать сучасних чоловіків як не маскулінних, а скоріше андрогінних, або навіть фемінінних.

Такий результат може бути наслідком як суто культурних перетворень, що відбуваються в сучасному суспільстві, так і того, що дівчата, які виховувалися в неповних сім'ях, схильні до заниження маскулінності «сучасних чоловіків». Для перевірки ми порівняли результати експериментальної та контрольної груп.

Рис. 2. Уявлення про фемінінність та андрогінність сучасних чоловіків у експериментальної та контрольної груп

У результаті тестування було виявлено, що 36% опитаних з контрольної групи бачать сучасних чоловіків маскуліnnими, 64% - андрогінними. Результати було порівняно за U-критерієм Манна-Уїтні, результати відмінності між експериментальною та контрольною групами $U_{emp}=73$ $U_{кри}=78$ при $p=0,05$, що свідчить про значущу відмінність між цими групами за наведеною змінною. Результати можна представити у вигляді гістограми (див. Рис. 2).

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що в експериментальній групі бачать чоловіків більш фемініnnими, ніж в контрольній. Це свідчить про вплив виховання у неповній сім'ї на сприйняття та уявлення дівчат юнацького віку щодо чоловіків. Скоріш за все у дівчат, що виховувалися у неповних сім'ях, більші домагання до ролі чоловіків і, як наслідок, – уявлення про те, що чоловіки не відповідають очікуванням і виглядають в очах цих жінок більш фемініnnими.

Слід зауважити, що отримані результати не виключають всіх сторін означеної проблеми. Подальші наукові пошуки можуть бути направлені на дослідження рольових очікувань та бачень розподілення сімейних ролей в уявленнях дівчат, які виховувались в неповних батьківських сім'ях.

Список використаної літератури

1. Алешина, Ю.Е. Социально-психологические исследования семьи: проблемы и перспективы / Ю.Е. Алешина, Л.Я. Гозман // Вестник Моск. Унта. М. : 1985. - Сер. 14. Психология. - №4. - С. 10-20.
2. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высш. шк. / Г. М. Андреева. – М. : Аспект–пресс, 1998. – 373 с.
3. Говорун Т. В. Гендерна психологія / Тамара Василівна Говорун, Оксана Михайлівна Кікінежді. – Київ : Либідь, 2004. – 308 с.
4. Дружинин В. Н. Психология семьи / В. Н. Дружинин. – 3-е изд., испр. и доп. – Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 208 с.
5. Ковалев С.В. Подготовка старшеклассников к семейной жизни / С. В. Ковалев. – Москва : Просвещение, 1991. – 143 с.
6. Маннапова К. Р. Неповна сім'я як чинник, що впливає на формування життєздатності підлітків / К. Р.Маннапова // Вісник Харківського національ-ного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. - 2011. - № 959, вип. 46. - С. 105-108.
7. Пелих Н.С. Особенности статево-ролевой социализации подростков з повних та неповних сімей / Н. С. Пелих, Н. І. Левус // Проблеми сучасної психології. - 2013. - Вип. 22. - С. 445-457
8. Смирнова Е.О. Специфика эмоционально-личностной сферы детей, живущих в неполной семье/ Е.О Смирнова, В.С. Собкин // Вопросы психологии. 1999. № 6. - С. 18-28.

9. Шевченко Н.В. Маскулінність і фемінність як психологічні компоненти статевої ролі і ідентичності особистості/Н.В. Шевченко// Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. д-р психол. наук, проф. С. Д. Максименка. - К. : ГНОЗІС, 2009. – Том XI. Частина 1. – с. 595-603.